

Міністерство освіти і науки України
Поліський національний університет, кафедра іноземних мов
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. Володимира Гнатюка,
кафедра української мови та методики її навчання
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра іноземних мов для природничих факультетів
Херсонська державна морська академія, кафедра соціально-гуманітарних
дисциплін та інноваційної педагогіки

Актуальні проблеми мовознавства та лінгвометодики в умовах війни в Україні

**Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції
(з міжнародною участю)
21 лютого 2023 року**

Міністерство освіти і науки України
Поліський національний університет, кафедра іноземних мов
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. Володимира Гнатюка,
кафедра української мови та методики її навчання
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра іноземних мов для природничих факультетів
Херсонська державна морська академія, кафедра соціально-
гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки

Актуальні проблеми мовознавства та лінгвометодики в умовах війни в Україні

Збірник матеріалів
Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
(з міжнародною участю)
21 лютого 2023 року

Житомир -2023

УДК 81-13:355.01(477)

А 43

Рекомендовано Вченою радою Поліського національного університету (протокол №9 від 29.03.2023 р.)

Редакційна колегія: **Климова К. Я.**, доктор педагогічних наук, професор, в. о. завідувача кафедри, **Плечко А. А.**, кандидат філологічних наук, доцент, **Бурмакіна Н. С.**, кандидат педагогічних наук, доцент, **Разумна К. А.**, старший викладач (Поліський національний університет, кафедра іноземних мов); **Безлуцька А. А.**, кандидат історичних наук, доцент (кафедра соціально-гуманітарних дисциплін та інноваційної педагогіки), **Нагрибельний Б. Я.**, асистент кафедри англійської мови в судноводінні (Херсонська державна морська академія); **Петришина О. І.**, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри, **Струганець Л. В.**, доктор філологічних наук, професор (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, кафедра української мови та методики її навчання); **Місечко О. Є.**, доктор педагогічних наук, професор (Львівський національний університет імені Івана Франка, кафедра іноземних мов для природничих факультетів).

Рецензенти: **Андрійчук Н. М.**, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогічних технологій та мовної підготовки (Державний університет «Житомирська політехніка»); **Щерба Н. С.**, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри міжкультурної комунікації та іншомовної освіти (Житомирський державний університет імені Івана Франка).

А 43 Актуальні проблеми мовознавства та лінгвометодики в умовах війни в Україні: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (з міжнародною участю), 21 лютого 2023 року. За заг. ред. К. Я. Климової. Житомир: Поліський національний університет, 2023. 288с.

ISBN 978-617-7684-85-4

Збірник містить статті відомих науковців, здобувачів вищої освіти та молодих вчених з актуальних проблем історичної лінгвістики, перекладознавства, лінгвокультурології, лінгвометодики. Матеріали розраховані на широкий читацький загал і зорієнтовані на міжмовні контакти та інтеграцію в європейський науковий та культурно-освітній простір.

ISBN 978-617-7684-85-4

©Поліський університет, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	7
СЕКЦІЯ 1. ІСТОРИЧНА ЛІНГВІСТИКА КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОСТІ.....	8
<i>Наталія Матвєєва.</i> Тенденції змін у мовній та національній свідомості українців на тлі повномасштабної російсько-української війни (за матеріалами соціологічних досліджень 2022 року).....	8
<i>Галина Гримашевич.</i> Українська діалектологія в контексті сучасних напрямів лінгвістики.....	17
<i>Надія Безгодова.</i> Функційні особливості звертань в українських поезіях воєнного часу.....	22
<i>Olena Andrushenko.</i> Information structural analysis of old english focusing adverb <i>ealswa</i>	29
<i>Svitlana Petrova, Anna Honcharuk.</i> Critique of traditional family stereotypes and gender roles in tv series “ <i>Rick and Morty</i> ”.....	33
<i>Svitlana Khmelivska.</i> The history of PODCASTS’ emergence and development.....	39
<i>Ірина Усова.</i> Комунікативно-прагматичні характеристики науково-популярного авіаційного дискурсу.....	42
<i>Ольга Яневич, Олександр Рожков.</i> Термінологія крос-культурного менеджменту.....	47
<i>Вікторія Хомин.</i> Аналіз англомовних фразеологічних одиниць на позначення негативної емоційної дії.....	51
СЕКЦІЯ 2. УКРАЇНСЬКЕ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	55
<i>Тетяна Ковальова.</i> «Заповіт» Тараса Шевченка у перекладацькій інтерпретації Джона Віра (лексико-семантичний аспект).....	55
<i>Тетяна Ковальова, Софія Кіндзерська.</i> «Заповіт» Тараса Шевченка у перекладацькій інтерпретації Джона Віра (граматичний аспект).....	65
<i>Діана Рудько.</i> Труднощі відтворення комічного при перекладі англомовних комедійних кінострічок засобами української мови.....	69
<i>Олена Дунєва.</i> Постіронія Террі Пратчетта у перекладах українською.....	72
<i>Юрій Вітяк.</i> Паратекст як маніфестація перекладацької видимості.....	79

7. Oksana Babelyuk. Postirony in hysterical realism discourse. Culture. Discourse: monograph / R. Vaslo and others. Kharkiv: PC Technology center, 2022. 172 p.

8. Terry Pratchett «Mort». URL : <https://allnovel.net/mort-discworld-4/page-1.html>

9. Terry Pratchett «Reaper Man». URL : <https://www.allfreenovel.com/Page/Story/27219/page-1-of-Reaper-Man--Discworld-11-/1/165>

Юрій Вітяк,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
асистент кафедри української мови та методики її навчання,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка
e-mail: vitiakyurii@tnpu.edu.ua

ПАРАТЕКСТ ЯК МАНІФЕСТАЦІЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ВИДИМОСТІ

Поняття перекладацької видимості чи невидимості лежить в основі низки сучасних досліджень. Вивчення самотутності та природи зазначеного явища перебуває в полі зацікавлень таких закордонних науковців, як Л. Венутті, А. Гуртадо-Альбір, Р. Дуглас, Дж. Карпара, Р.-К. Петку та ін. У межах українських перекладознавчих студій заявлена бінарна опозиція відображена в праці О. Ребрія.

Дихотомія категорій видимості та невидимості перекладача як репрезентатора певного композиційно завершеного твору (безвідносно до жанрової специфіки) належить до кола полемічних питань, амбівалентний статус яких набув перманентного характеру. Особливу увагу феномену невидимості приділено в наукових студіях Л. Венутті, який, власне, увів у науковий обіг це поняття, що сповна засвідчено у праці «Невидимість перекладача», опублікованій у 1997 році. Саме це видання поклало початок проактивному вивченню меж,

де проступає постать автора та перекладача, а також стратегій, що дозволяють виявити такі індикатори.

Л. Венутті розглядав зазначене зазначене явище з двох ракурсів: як ілюзорний аспект дискурсу, пов'язаний із низкою суто перекладацьких маніпуляцій в межах системи вихідної мови, а також як певну практику читання та оцінювання перекладу [7, с. 1]. Твір, що постає в результаті застосування адаптаційних та трансформаційних алгоритмів, відображених засобами цільової мови, і реферує до видавців, рецензентів та читачів, об'єднаний спільним запитом на вільність чи то плавність текстової тканини.

На думку Л. Венутті, відсутність лінгвістичних чи стилістичних особливостей у творі – варто наголосити, що мова радше про абсолютно виразні риси – зумовлюють досягнення так званої «прозорості» тексту та забезпечення ефекту видимості авторської особистості, письменницького посилу та змісту, інакше кажучи, створюючи хибне, але водночас переконливе відчуття, начебто сурогат, себто переклад, є оригіналом [7, с. 2].

Вільний стиль перекладу досягається завдяки забезпеченню критеріїв впізнаваності, зрозумілості, створенню атмосфери знайомого інтелектуального поля, що не викликає збентеження, а навпаки пропонує легкий доступ до думок оригіналу, особливо складних розмірковувань [7, с. 5]. Спрощення викладу часто реалізується через стратегію доместикації (або одомашнення), яка передбачає відхід від екзотичних образів, неприманного синтаксису, трансформуючи їх засобами вихідної мови. Застосування такої реорганізаційної моделі пріоритетно націлене здійснити трансфер ідей, нівелюючи таким чином відтворення інших аспектів. Зрозуміло, що відмінність синтаксису мови-джерела та цільової мови апріорі декларує необхідність апеляції до інверсії та інших перебудов, що видозмінюють ініціальні формальні репрезентанти.

Антагоністично стратегією до одомашнення є форенізація (очуження), яка провокує кардинально інший спектр відчуттів, що порушують питання про прийняття простору фікційного світу, наснаженого небуденними, складними для розпізнавання реаліями. Оперування таким екзотичним підходом корелює із принципом «вірності оригіналу», під яким розуміється зв'язок

між вхідним і перекладеним текстами, що перебувають в дискусійному полі транслятології. Критерії вірності оригіналу трактувалися у різному ключі від античного часу (коли Гораций, власне, проартикулював цю проблему) [4, с. 202]. Питання вірності оригінальному тексту досі не зазнало одностайних окреслень. На перший план незрідка виходить саме дотримання формальних виразників, які де-факто не можливо відтворити, послуговуючись абсолютно холічним підходом. Концентрація на формальному аспекті над змістовим компонентом наражає перекладача на вільний переклад, що уособлює розширення горизонтів перекладацьких інтерпретацій, які є девіантними за своєю природою.

На противагу формалістичному підходу виступає концептуальна метода, про вагомість якої постулює А. Гуртадо-Альбір. У праці «Переклад і перекладознавство: вступ до перекладознавства» дослідниця чітко озвучує своє бачення принципу вірності, у ядрі якого перебуває сенс оригінального тексту, який хотів донести адресант. Декодування первинних ідей відбувається шляхом актуалізації механізмів цільової мови. Науковиця означає та обумовлює явища вірності перекладу, зазначаючи такі сегменти:

- суб'єкту складову, яка ґрунтована на потребі суб'єкта перекладу вдаватися до низки текстових інтервенцій;
- історичний компонент, що охоплює низку результатів соціально-історичного контексту;
- функційний атрибут (зосереджений на текстовій типології, мові, способі передачі та меті перекладу) [4, с. 202].

Принцип вірності оригінальному тексту забезпечується по-різному у кожному окремому стилі мовлення, а разом і в жанрах, що репрезентують їх. Так науковий стиль, якому притаманні поняттєвість, аргументованість, наскрізна об'єктивність, точність, логічність у викладі, переконливість і абстрагованість, зумовлює нівелювання творчого вияву перекладача в процесі адаптації засобами вихідної мови дисертації, монографії, доповіді, нарису, лекції, статті, каталогу, звіту тощо. Вірність є детермінантою й інших функційних стилів, серед яких офіційно-діловий, публіцистичний, конфесійний.

Певний відхід від дотримання заявленого принципу спостерігаємо в разі з художнім та епістолярним стилем, коли другий розглядається з позицій естетичної цінності. Тексти такого корпусу можуть охоплювати і скрипти розмовної комунікації, яка опонує нормативам літературної мови. Для передачі інтонацій тексту та конотацій специфічної безеквівалентних лексичних одиниць перекладач вдається до застосування додаткового інструментарію, під яким насамперед розуміємо паратекстуальні компоненти.

Консолідація паратекстуальності як первинно літературознавчого феномену та перекладознавчої бінарної опозиції видимості-невидимості стає підґрунтям для вивчення потенціалу текстової та довколатекстової площин.

Концепції «паратексту» і «паратекстуальності», що окреслюють алінійні текстові форми, які набули статусу жанрів, розвинено французьким літературним критиком Ж. Женеттом. Науковець належить до представників структуралізму та засновників сучасної наратології, утім, саме зацікавлення різними текстовими зв'язками породило узагальнене поняття «транстекстуальності», у межах якої фіксуємо прояви перекладацької присутності. Варто зазначити, що видимість чи невидимість перекладача ми розглядаємо в перитекстуальному, а не епітекстуальному аспекті, попри те, що паратекст позиціонується Ж. Женеттом як двокомпонентне явище [3, с. 11].

При тому складові паратексту мають автономний характер та наділені паратетною значущістю.

Проявлення перекладача в паратекстуальному ключі розглянуто у статті М.-Б. Арбулу-Бартурен «Видимість перекладача: примітки внизу сторінки в іспанськомовному перекладі “Граматики фантазії” Джанні Радарі». Науковиця зосереджує увагу лише на виносках, адже вони вирізняються особливою частотністю у друкованих виданнях адаптованих книг, підтвердженням чого слугує «Автобіографія Еліс Б. Токлас» Гертруди Стайн [2]. Перекладачка Н. Семенів вдається до стратегії форенізації тексту, силкуючись уберегти для читача обшир екзотичних номенклатурних зон оригіналу та пояснити такі сегменти завдяки перитекстуальним аспектам. У перекладі зафіксовано триста вісімдесят дві примітки, що охоплюють різні

текстові реалії, чільне місце серед яких відведено стислій характеристиці персоналій, наявних у просторі книги, які через часову відстань (видання оригіналу і робота над перекладацьким рукописом) не є промовистими для цільової аудиторії твору.

Необхідно наголосити, що загалом до перитекстуальних декларацій видимості перекладача зараховуємо також передмову, післямову, анотацію, присвяту перекладу тощо.

Таким чином, перекладацька видимість та невидимість з паратекстуальних позицій постає як малодосліджена ділянка транслятології, що потребує послідовного вивчення і передбачає розгляд доволатекстових елементів як значущих для читацької рецепції.

Список використаних джерел

1. Ребрій О. В. Вступ до перекладознавства : конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» факультету іноземних мов / О. В. Ребрій. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 116 с.

2. Стайн Г. Автобіографія Еліс Б. Токлас / Гертруда Стайн; переклад з англ. Наталії Семенів. К. : О.К. Publishing, 2018. 232 с.

3. Genette, G. Seuils : сайт URL : <https://archive.org/details/seuils0000gene/page/10/mode/2up> (дата звернення: 01. 01.2023).

4. Hurtado Albir, A. Traducción y traductología : introducción a la traductología : сайт URL: <https://archive.org/details/traduccionytradu0000hurt/page/202/mode/2up> (дата звернення: 31. 01.2023).

5. Petcu, R.-K. The visibility/invisibility of translation : сайт URL : <https://www.scribd.com/document/587554646/BWPL-2007-2-Petcu> (дата звернення: 01. 02.2023).

6. Robinson, D. What is translation? : centrifugal theories, critical interventions, Kent, Ohio : Kent State University Press, 1954. P. 2019.

7. Venuti, L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. London and New York : Routledge, 1995. P. 353.